

menem «espais viscuts». La xarxa existeix, i té massa tendència a constrènyer-se. La vida la desborda infinitament. Tres entitats, pel cap baix, tres «ens geogràfics», configuren les dimensions territorials de la xarxa.

El país

Potser les modes i una ambició ingènua de ser «modern» han fet negligir la importància del vell concepte de «país». Les exageracions romàntiques dels militants del «país» i de l'autogestió també n'han descoratjat l'anàlisi; sobretot quan, confonent una vegada més una realitat autoorganitzada i una malla administrativa, han al·legat que l'existència d'un centre era imperiosa i que calia retallar la xarxa dels poders a aquesta mida. També és veritat, però, que les comunitats de vida, de problemes i de sentiment perduren, es desfan o es recomponen en el graó de la vida quotidiana. S'han fet d'una xarxa densa de relacions de veïnatge, de cooperació i fins i tot d'antagonisme. Els espais que se'ls associen es viuen com a veritables territoris, i qualsevol modificació d'un dels seus llocs es percep com a susceptible d'afectar el conjunt. Pot ser el cas d'una vall muntanyenca, o d'una part de la vall, d'una comarca elevada i de les terres riu avall, encara que tinguin sistemes de relació i de producció diferents. Un mateix lloc pot pertànyer al mateix temps a dos «països», ja que aquesta delimitació no té el rigor de l'organigrama administratiu. Catalunya té tot un mosaic d'aquests espais de vida que són realitats concretes, algunes de les quals porten noms propis; cal respectar-les i analitzar-les com a tals i com a subsistemes, subsistemes poc definits, evidentment.

L'aglomeració

D'altra banda, l'aglomeració és, per la seva importància, un subsistema i un conjunt de subsistemes. No és el centre que s'ha d'oposar a una perifèria, o en tot cas no sols és això. D'ençà que la gran majoria d'habitants viuen a ciutat (80% a França), aquesta dualitat ha esdevingut irrisòria: primerament, la ciutat s'*administra ella mateixa* i la part de l'activitat que dedica a la gestió del *plat pays* és menor. Cal, doncs, analitzar l'aglomeració per si sola. L'hem de prendre en el seu sentit més ampli: les discussions actuals sobre l'abandonament de les ciutats, l'ex-urbanització o la contraurbanització, inspirades en una anàlisi restringida dels darrers censos no tenen sentit; les aglomeracions continuen creixent, bo i diluint-se en un espai més extens, que s'articula en subsistemes més o menys distints. La gestió dels problemes de desenvolupament, d'infraestructura, d'equipaments i de treball exigeix coordinació i fins i tot una autoritat d'aglomeració, que pot ser imposada o consentida lliurement pels municipis. Goso pensar que en una regió com Catalunya, on la meitat dels habitants viuen en l'aglomeració principal, aquesta qüestió és tan important com la de la divisió racional de la resta del territori.

La metròpoli s'ha d'administrar més ella mateixa que no pas un espai perifèric no tan poblat, però també té una altra cosa a fer. La ciutat és, en primer lloc, un espai de produccions originals. Crea riquesa. La gran majoria de la població, tret de la de les petites ciutats que no són realment sinó capitals administratives, té altres coses a fer que administrar la perifèria. El que dóna força a Barcelona és un conjunt d'empreses, de

bancs, de producció, de *savoir faire*, de fires i de manifestacions que li atorguen una reputació a tot el món; el que dóna nom a Montpeller és un conjunt de laboratoris i d'especialitats amb mercat mundial; però, alhora, manté unes relacions amb l'espai regional encara tènues. Aquesta creació de riquesa pot ser profitosa per a l'entorn de la ciutat; i més si es tracta de creació veritable i si la ciutat no es dedica a administrar i a ser la capital temible de l'imperi de les oficines. Administrar no és crear, i a partir d'un cert punt aquests dos conceptes són poc compatibles: l'esperit burocràtic no és el més propici per a la invenció, l'euròpolis no és l'acròpolis.

Les xarxes

La idea de xarxa està de moda per dues raons: les xarxes s'han negligit una mica i, alhora, es multipliquen. Per la seva banda, els geògrafs han estat atents als llocs i a les superfícies, però no tant a les relacions invisibles entre els habitants, les empreses i els qui decideixen. El món que es crea, es fonamenta, sobretot, en xarxes complexes que les tecnologies modernes, en particular les comunicacions a distància, amplien i diversifiquen, fins i tot quan els fluxos es concentren sobre itineraris privilegiats. Fóra un error creure que, com que cal pensar en termes de xarxa, ja no és útil pensar en termes d'espai i de territori: perquè més d'una xarxa associa territoris i produeix espai i perquè tota xarxa associa llocs, persones i organitzacions.

Les noves xarxes es teixeixen entre ciutats semblants. L'horitzó de molts municipis és, des d'ara, el dels municipis semblants, més que no pas el de la seva «regió» o el dels seus voltants. Fan els seus jocs amb les altres ciutats concurrents i complementàries. Els dirigents de les empreses multinacionals comparteixen una xarxa limitada de ciutats i ignoren les altres, i encara més les respectives províncies.

Les xarxes s'encaixen en els espais policèntrics quan les densitats urbanes són prou fortes i el sistema urbà no és monòton ni jeràrquic. Aleshores, els habitants poden triar, la qual cosa sempre és un privilegi. Aleshores se serveixen de diferents nuclis. Les ciutats es reparteixen activitats i equipaments que l'especialització relativa pot fer més eficaços. En aquestes condicions, l'estructura de malla administrativa torna al seu lloc, que ha de ser discret.

Les xarxes es teixeixen sempre entre els llocs que tenen punts en comú. Potser per ocupar el mateix mercat, per combatre la mateixa amenaça, la mateixa contaminació, per preservar el mateix equilibri ecològic, per explotar la mateixa font de riquesa, o per desenvolupar la mateixa producció agrícola.

Aleshores, els municipis s'associen amb qui més els interessa, socis que varien segons els problemes. Per què haurien d'estar condemnats a entrar en un únic sistema de gestió? L'aparició espontània d'associacions de municipis, de sindicats especialitzats en objectius múltiples, de cooperacions de tota classe és un signe de la diversificació de les xarxes i de la importància que van assolint en els territoris. Es construeix una nova organització de l'espai, més lleugera i que deixa veure a bastament l'autoorganització; es passa de la jerarquia a l'anarquia.

Posar l'administració a lloc, ampliar els lligams, enriquir la solidaritat

Dos segles d'experiència de l'organització administrativa que parteix de la Revolució Francesa demanen una altra revolució. El Bicentenari és propici a les revisions. França s'ha dotat d'una estructura territorial. N'ha apreciat els mèrits. N'ha sentit els límits. L'ha mirat de completar, de diferents maneres, però, en general, des de dalt.

La racionalitat del poder central

Aquesta organització, de la qual el departament és la peça clau, va sortir directament de la racionalitat precisa dels revolucionaris. El departament establia una estructura de malla exacta, i quasi totalment homogènia, que corresponia al sistema de relacions de l'època, el suport dels quals era la tracció animal. Ha sobreviscut tan bé que mai no ha estat tan poderós com ara. Mai no ha molestat l'Estat, en el qual el poder recolza eficaçment. L'Estat ha decidit, des de fa poc, de donar vida a les regions; aquestes no tenen tants mitjans financers com els departaments o les ciutats; i l'Estat sempre en desconfia perquè aquest fet no canvia gens el graó clau, el departament, sinó que només el reforça; ja somia a remodelar les regions que acaba d'instal·lar.

En el graó inferior, ni el districte ni el cantó no han aconseguit de tenir una mínima existència real, encara que els consellers generals, representants dels cantons, sí que en tenen, però només per administrar el departament. Els municipis, però, han perdurat i ara entren en el joc de les associacions espontànies, fins a signar cartes intermunicipals que susciten prou interès.

Ara bé, fins i tot el departament, entitat reconeguda i activa, vigent des de fa dos segles, és una institució purament burocràtica. Té una forta existència, però no ha marcat la realitat territorial gairebé enlloc. Resta lluny del ciutadà, que freqüenta les administracions de l'Estat amb circumspecció, confon l'autoritat d'Estat i l'autoritat elegida i n'ignora tota la gestió. Quin departament ha creat un veritable sistema espacial? Qui es fa dir erautenc o alt-garonenc? Els Pirineus Orientals tenen una unitat indiscutible, però és molt anterior a la Revolució i els seus habitants s'anomenen catalans, no pas orientalo-pirinencs. Les relacions entre les ciutats i les solidaritats territorials es resisteixen, ara més que no abans, als límits departamentals.

La malla administrativa no es correspon amb les realitats socials ni amb les solidaritats efectives. Les polítiques fonamentades en la malla i en el seu centre, pres com a pol, no han donat res que pugui ser demostrat, ja que la realitat és massa rica. Contràriament, queda clar que el «centre», en aquest cas l'Estat, ha jugat a fons a favor d'un graó «intermedi» per assentar-hi la seva autoritat; amb prou interlocutors per jugar amb les divisions però no tants que no els pugui dominar: no podia escollir ni la regió, ni uns quants centenars de districtes, ni milers de cantons; va escollir un centenar de departaments que des del principi van ser els substituïts més fidels del poder central, i encara ho són.

La regionalització postmoderna

Altres països han fet les seves experiències. No em sembla que en general desmenteixin aquestes tendències. També hi ha, als països de l'Est, l'experiència de caricatures de l'organització burocràtica; són prou edificants. Evidentment, és hora de revisar una racionalitat unívoca i globalitzadora que ha mostrat tan bé els seus perills com els seus límits i de tornar-se modern essent provisionalment «postmodern». Era moderna la crítica del Segle de les Llums a l'organització feudal. És moderna la crítica dels fracassos, raonats però no raonables, de certes aplicacions pràctiques de les Llums.

Una gestió postmoderna del territori, o, més exactament, una gestió decididament moderna dins l'Europa dels anys noranta, es fonamenta en la crítica de la seva organització burocràtica i en la constatació de nous espais de vida i de relació. Ha de ser sensible a l'equitat i la solidaritat. Ha de ser social i fins i tot socialista. Implica alguns passos cap a l'«afebliment de l'Estat», vers l'alleugeriment de l'estructura de malla i de la burocràcia, a condició que l'Estat i els seus instruments vetllin millor per restaurar infatigablement una igualtat sempre qüestionada i per contenir els tramposos.

Cinc línies de comportament que crec que caldria associar

1. *Alleugerir l'administració.* Moltes coses es poden arreglar localment. D'altres se solucionen a distància en organismes especialitzats, gràcies a la informàtica i a les telecomunicacions, i aquests organismes no cal que estiguin centralitzats.

2. *Limitar les jerarquies.* Com menys graons hi ha, menys barreres i petits caps, menys burocràcia. Fins i tot, si cada graó, en comptes de ser un simple instrument de l'Estat, es gestiona a través d'una assemblea elegida, hi ha més oficines del compte. El fet que Catalunya tingui quatre, tres o sis províncies, farà que aquest graó sigui realment indispensable? Abans de l'afebliment de l'Estat, i per comprometre'l, per què no afeblim la província?

3. *No confondre la idea de ciutat i la idea de centre.* Un país es vanta de les seves ciutats pel que aquestes creen; i no per les seves oficines. L'administració es pot desconcentrar i fins i tot dispersar: estarà més a prop del públic que si continua dins la seva fortalesa. No pel fet que Catalunya tingui grans ciutats ha d'atribuir-los automàticament una província per administrar.

4. *Reforçar les xarxes i les solidaritats d'acció i diversificar les esferes.* Cada problema de gestió reclama instruments i mètodes concrets. No es tracten les qüestions d'ordenació de la muntanya, d'irrigació de les aigües, de vigilància d'incendis, de creació de noves indústries, de millorament de les vies de comunicació amb els mateixos col·laboradors i els mateixos mitjans. Les cooperacions intermunicipals mereixen suport, sobretot quan són espontànies; i poden ser extremadament diverses. Es poden correspondre a veritables «espais de vida» i, per tant, *tenir significat* per als ciutadans, que aprecien les coses que tenen sentit.

5. *Afavorir les iniciatives locals donant-los els mitjans reals que necessiten.* En aquest sentit, el graó de la comarca és, sens dubte, un graó excel·lent de suport a la descentralització: tenint en compte l'escala de Catalunya, una trentena o una quarantena d'interlocutors és un nombre interessant. Encara millor si és un graó *electiu* i no un simple instrument de l'Administració de l'Estat. I molt millor encara si aquest graó no concentra tots els poders locals, sinó que deixa viure totes les formes d'associacions voluntàries d'habitants o de municipis que troben bé i útil que existeixin i treballin.

Un monopoli de la gestió probablement esterilitzaria les comarques. Un graó intermedi entre aquestes i la regió les ofegaria. Una regió com Catalunya no necessita tant entitats *intermediàries* dins un sistema jeràrquic vertical com xarxes entrecruades, fetes d'associacions autònomes, autoorganitzades i plenes de sentit.

La raó de l'abundància, la raó de les xarxes

Evidentment, qualsevol organitzador tendeix cap als organigrames perfectes, ben escalonats i que hom anomena racionals. Però les racionalitats són històricament relatives. Avui els ciutadans estan formats, educats; són mòbils; el seu horitzó s'ha eixamplat a tot el món, encara que només sigui a través de la televisió; han integrat el sentit de la responsabilitat respecte al medi on viuen.

La raó d'avui és la raó de l'abundància, la raó de les xarxes. Amb una mica de confiança, és la raó de l'autonomia. Una societat moderna s'hauria de recolzar en tothom i en tots els seus llocs. Imaginem països que no viurien principalment per mitjà de malles sinó per mitjà de tots els seus llocs. Països tòpics, i fins i tot polítòpics, que haurien substituït les jerarquies per les *eurarquies*, l'ordre sagrat pel poder de la invenció...